

Colofon

Provincie Limburg

bezoekadres: Limburglaan 10 te Maastricht

postadres: Postbus 5700, 6202 MA Maastricht

tel.: +31 (0)43 389 99 99

e-mail: postbus@prvlimburg.nl

www.limburg.nl

STARTNOTITIE DIGITALE SAMENLEVING een continue zoektocht

Met deze startnotitie “Digitale Samenleving” spreekt de Provincie Limburg de ambitie uit om samen met partners voorop te lopen in de digitale samenleving. We willen dat Limburg de vruchten plukt van nieuwe technologische mogelijkheden én anticipeert op veranderingen als gevolg ervan. Daarnaast streeft de Provincie Limburg als organisatie naar een optimale dienstverlening door de toepassing van technologie.

Maastricht, december 2017

Inhoudsopgave

1.	Inleiding “Digitale Samenleving”	5
2.	Ambitie- doel- rol- focus	9
2.1.	AMBITIE	9
2.2.	DOEL	9
2.3.	ROL	10
2.4.	FOCUS	13
3.	Proces- acties- randvoorwaarde	15
3.1.	PROCES	15
3.2.	ACTIES	16
3.3.	RANDVOORWAARDE	17
4.	Samenvatting	19
5.	Bijlagen	21

1 Inleiding “Digitale Samenleving”

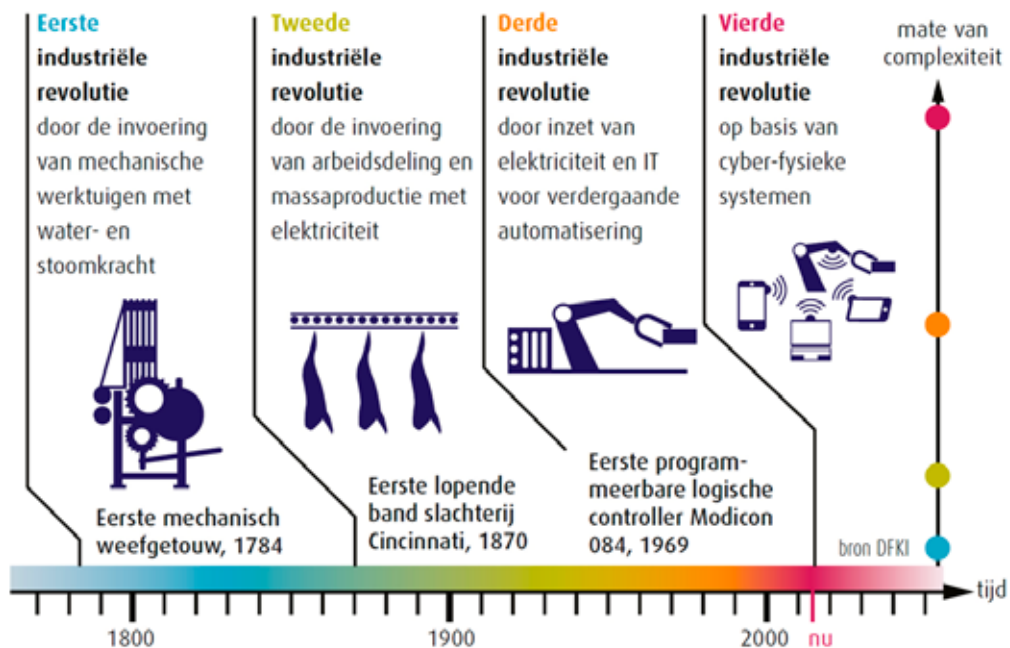
Het nieuws staat bol van de kansen en bedreigingen als gevolg van de digitalisering van de samenleving. Met andere woorden, de gevolgen die digitale technologieën hebben door het toenemend gebruik van digitale informatie en apparaten¹. In rap tempo is digitalisering een invloedrijke factor in de ambitie van de Provincie om een economische en sociale structuurversterking te realiseren. En daarom is het nodig om er actiever en in samenhang aandacht aan te besteden. Dat doen we in een verkenning met partners in de Limburgse samenleving. Zodat de Provincie Limburg zich bewust is van de invloed op tal van beleidsterreinen, die in samenhang kan beoordelen en inspeelt op kansen en risico's en dat we actief nadenken over de inzet van digitale oplossingen bij maatschappelijke opgaven. Positief is dat dit reeds op tal van beleidsterreinen gebeurt en we willen die kennis samenbrengen. In een breder perspectief plaatsen en in samenhang benutten. Samen met partners uit het onderwijs en met ondernemers. We kiezen in deze nota bewust nog niet voor een indeling zoals Europa of het Rijk die heeft gemaakt. De focus en de indeling is namelijk onderdeel van de verkenning die we samen met partners in gang willen zetten en we willen actief kennis en kunde van elkaar benutten.

Onze partners in het bedrijfsleven binnen en buiten Limburg zijn ook doordrongen van het gegeven dat innovatie van bedrijfsprocessen, producten en het om- en bijscholen van personeel onontbeerlijk zijn om te overleven. En in het onderwijs weet men dat de leerlingen die nu op school zitten andere en nieuwe vaardigheden moeten aanleren om zich te handhaven op de toekomstige arbeidsmarkt (zie bv. NOS 17 november 2017; Jeugd is de hele dag online maar kan informatie moeilijk beoordelen)². Die urgentie wordt ook met het aanvalsplan arbeidsmarkt bekrachtigd. En ook de Nederlandse Universiteiten gaan onder de paraplu van de VSNU de komende jaren samen toewerken naar een gemeenschappelijk einddoel: wereldwijd voorop lopen in het creëren van goede aansluitingen tussen digitale technologie en mensen en hun samenlevingen. Dat doen ze onder het programma “digitale samenleving”. Tijdens het VSNU impact festival op 23 november 2017 presenteerden de Nederlandse Universiteiten de onderzoeksagenda “digitale samenleving”³.

De overheid is zich in toenemende mate bewust van haar rol in de digitale maatschappij. In haar boek 'De ondernemende staat' geeft hoogleraar economie en innovatie Mariana Mazzucato aan dat het verleden heeft bewezen hoe belangrijk de overheid is om tot innovatie te komen. Volgens haar zorgt de overheid - mits er durf wordt getoond en er bereidheid is tot het nemen van risico's - juist voor grote doorbraken⁴. Een mooi voorbeeld hiervan vinden we in Estland (zie het voorbeeld Estland in het katern verderop in deze notitie). En die invloed van de overheid zou wel eens kunnen groeien volgens een recent gepubliceerd rapport van de Londense innovatiestichting Nesta⁵ “The Future of Skills; employment in 2030”. Deze onderzoekers uit Oxford denken dat de grote uitdagingen van deze tijd- klimaatverandering, vergrijzing, groeiende ongelijkheid- er wel eens toe kunnen leiden dat overkoepelende, gemeenschappelijke oplossingen het enige juiste antwoord bieden. De overheid heeft zichzelf al bewezen in deze rol en de onderzoekers speculeren dat we een grotere rol voor de overheid gaan zien ook vanwege een toenemende vraag naar publieke diensten (uit Financieel Dagblad 4 november 2017, Katern “Morgen” ; Robots en werk).

Op Europees, nationaal, interprovinciaal en gemeentelijk⁹ niveau worden reeds verschillende digitale agenda's gevoerd (zie bijlage 3). Ook bracht de Europese Commissie in september een digitaal scorebord uit waarop Europese landen worden vergeleken in een breed scala van digitalisering zoals aansluiting op het internet, digitale vaardigheden, de digitalisering van het bedrijfsleven en publieke diensten. Nederland scoort hierin goed⁷. Daarmee is er voor Limburg een mooie uitgangspositie om ambities op het vlak van de digitale samenleving verder uit te breiden. Andere initiatieven van rijkswege zijn bijvoorbeeld de reeds in 2014 aangestelde digi-commissaris⁸. En binnen de ingestelde staatscommissie parlementair stelsel wordt de invloed van digitalisering en social media op het functioneren van het parlementair stelsel onderzocht⁹. Het nieuwe regeerakkoord zegt dat het kabinet een ambitieuze en brede agenda ontwikkelt voor de verder digitalisering van het openbaar bestuur op alle niveaus. Overheidscommunicatie moet ook in de toekomst digitaal kunnen op een veilige, snelle en goedkope manier. Provincies worden gestimuleerd om data nog meer openbaar te maken en om het digitaliseren van de dienstverlening te verbeteren. Er komt geen extra geld voor het digitaal stelsel van de omgevingswet. Wel wordt er volgens de Miljoenennota 26 miljoen euro vrijgemaakt voor cyberveiligheid.

De Provincies stelden recent in IPO-verband een digitale agenda vast. Daarnaast werken de Provincie en het CBS op dit moment samen aan een Provinciaal Data Center (PDC). Naar verwachting zal deze samenwerking begin 2018 van start gaan. En ook in de Limburgagenda, de toekomstverkenning van de Provincie Limburg, wordt de digitale sprong aangewezen als een van de belangrijkste thema's voor de toekomst. Limburgse gemeenten zijn actief met bijvoorbeeld Urban Data Centers en Smart City concepten. In het onderzoek van ESRI dat de digitale dienstverlening van gemeenten naar burgers en ondernemers in kaart bracht scoren Limburgse gemeenten aardig (Uit BNR 3 november 2017¹⁰). Het zijn allemaal voorbeelden van manieren waarop overheden omgaan met een veranderende samenleving als gevolg van digitalisering. Zie voor een verdere toelichting op de agenda van overheden bijlage 3.

De termen digitalisering, nieuwe technologie en vierde industriële revolutie worden vaak doorelkaar gebruikt. Maar duidelijk is dat toepassing van digitale technologieën (big data, artificiële intelligentie, 3D printen, cloud storage en cloud computing, the internet of things, lerende machines en (mobiele) robots) wereldwijd leidt tot ingrijpende veranderingen in de samenleving. We hanteren in deze nota de term digitalisering als een verzamelbegrip en kijken vooral naar de kansen en bedreigingen die deze ontwikkelingen opleveren voor de Limburgse samenleving.

2 Ambitie- doel- rol- focus

2.1 AMBITIE

De Provincie Limburg wil samen met partners voorop lopen in de digitale samenleving. We willen dat Limburg de vruchten plukt van nieuwe technologische mogelijkheden én anticipeert op veranderingen als gevolg ervan. Daarnaast streeft de Provincie Limburg als organisatie naar een optimale dienstverlening door de toepassing van technologie.

Met die ambitie in de hand streven we naar een proces dat de impact van digitalisering bij de Provincie Limburg permanent en levendig op de agenda zet waarbij bestuur en organisatie constructief en kritisch met overheden, ondernemers, onderwijsinstellingen en unusual suspects in gesprek zijn over belangen in de Limburgse samenleving. Daarbij is er aandacht voor mensen met een grotere afstand tot de digitale wereld.

2.2 DOEL

Het doel van deze nota is om de ambitie van de Provincie Limburg op het gebied van de digitale samenleving en het daaruit volgend proces helder te maken. Zodat voor iedereen duidelijk is welke koers we varen in de dynamische wereld van de huidige en toekomstige digitale samenleving. Gaandeweg wordt steeds scherper op welke gebieden van die digitale samenleving we een rol hebben en willen en op welke niet. Het doel van de ambitie is dat de Provincie Limburg ernaar streeft om de wereldwijde technologische ontwikkelingen ten dienste te laten komen van mens en maatschappij waarbij tegelijkertijd risico's worden geminimaliseerd. Zoals de Rli concludeert in haar rapport "Technologie op waarde schatten" (10 maart 2017) is *"technologie zelf niet neutraal. Bij het ontwerp en de toepassing ervan worden impliciet en expliciet keuzes gemaakt die de relaties tussen technologie en samenleving en leefomgeving bepalen"*. Door de juiste strategische vragen te stellen en keuzes te maken kan digitalisering in belangrijke mate bijdragen aan de economische en sociale structuurversterking van Limburg.

Dat vraagt van ons als organisatie, als middenbestuur, om een doorlopende reflectie op dit thema samen met onze partners. Dit is ook in lijn met de motie 2331 Kuntzelaers d.d. 7 juli 2017 inzake robotisering en digitalisering en motie 2359 Vaessen inzake integrale verankering digitalisering in Provinciaal beleid d.d. 3 november 2017 (zie bijlage 1 en 2). Het vertrekpunt van onze koers is de ambitie van de Provincie. Van daaruit schetsen we een verkenningsproces met acties op de korte termijn, dat wil zeggen in deze coalitieperiode. Daarnaast kijken we ook naar de langere termijn en willen we in een interactief proces samen met partners en deskundigen uit het veld samen vormgeven aan de structuurversterking van de digitale maatschappij. Ook in de Limburgagenda – de toekomstverkenning van de Provincie Limburg- wordt "de digitale sprong" als een van de thema's van de toekomst genoemd.

Vince Meens (Brightlands Smart Services Campus Manager Entrepreneurship Development) over innovatie en digitalisering. Gesprek d.d. 4.12.2017 in het kader van de startnotie Provincie Limburg "Digitale Samenleving"

Bij de ambitie om voorop te lopen in de digitale samenleving is een urgentiebesef in Limburg nodig om actief werk te maken van de nieuwe wereld die eraan komt. En om daarin mee te kunnen heeft Limburg changemakers uit de hele wereld nodig. Daarmee kan Limburg haar innovatief klimaat ontwikkelen en van een corporate naar startup-mindset groeien. Dan is het eerst hard nodig dat Limburg aantrekkelijk en laagdrempelig is voor start-ups uit de hele wereld om zich in Limburg te vestigen. Daarbij horen de volgende ideeën:

- Zet een Limburg-programma op dat geïnteresseerden uit de hele wereld die zich in Limburg willen vestigen ontlast van bureaucratische en praktische belemmeringen (naar analogie van de programma's van de Universiteit).
- Zorg dat er de eerste drie maanden (goedkope) woonruimte beschikbaar is voor deze wereld ondernemers om te aarden in Limburg en bouw een vangnet
- Communiceer in de hele wereld, via social media, dat we hier een luxe ecosysteem te bieden hebben voor startups. Met 3D printers, tesla-scanners etc.
- Benut die luxe Limburgse omstandigheden om Limburg een magneet te maken voor jonge ondernemers. Communiceer dagelijks en actief over wat er in Limburg gebeurt
- Maak van Limburg een proeftuin van de nieuwe wereld, mislukkingen horen erbij. Draag uit dat er in Limburg vrijheid is om te experimenteren
- Maak faciliteiten zoals het gebruik van 3D printers makkelijk toegankelijk voor nieuwe startups
- Zet in op voor consumenten tastbare innovaties (denk aan innovaties in de zorg)
- Maak gebruik van de reuzen die we in Limburg hebben en draag dat uit (bv. financial startups die gelinkt kunnen worden aan APG)
- Organiseer dat het ritme van besluitvorming in de provincie aansluit bij het ritme van startups
- Denk na over crowdfunding om innovatie in Limburg voor elkaar te krijgen

2.3 ROL

De rol die we daarbij aannemen is niet vast. Hieronder de redenen waarom.

De Provincie Limburg zal met het rap veranderende landschap mee moeten ontwikkelen als een betrouwbare partner die kennis van zaken heeft, benaderbaar is en tegelijkertijd ondernemend. Maar ook een speler moeten zijn die partijen met elkaar in contact brengt. Daarnaast vragen de verschillende snelheden van ontwikkelingen in de uiteenlopende beleidsdomeinen met name een veerkrachtige opstelling en een veranderende rol die snel aanpast aan de actualiteit. Is het de ene keer initiëren van een maatschappelijk debat, partijen bij elkaar brengen. De andere keer is het financieren van een goed plan, of het ondersteunen van initiatieven die waardevol zijn voor Limburg of het onderhandelen bij tegenstrijdige belangen. Het criterium voor de verschillende rollen is steeds: kan de Provincie Limburg bijdragen aan Limburg als jonge kennisregio die de vruchten plukt van nieuwe technologische mogelijkheden én anticipeert op veranderingen als gevolg ervan. Hierbij wordt cross-sectoraal gekeken en worden ethische kwesties en risico's gewogen en zijn publieke waarden in beeld. We zijn ons bewust van onze invloed en stellen de juiste vragen over bijvoorbeeld het gebruik van data¹².

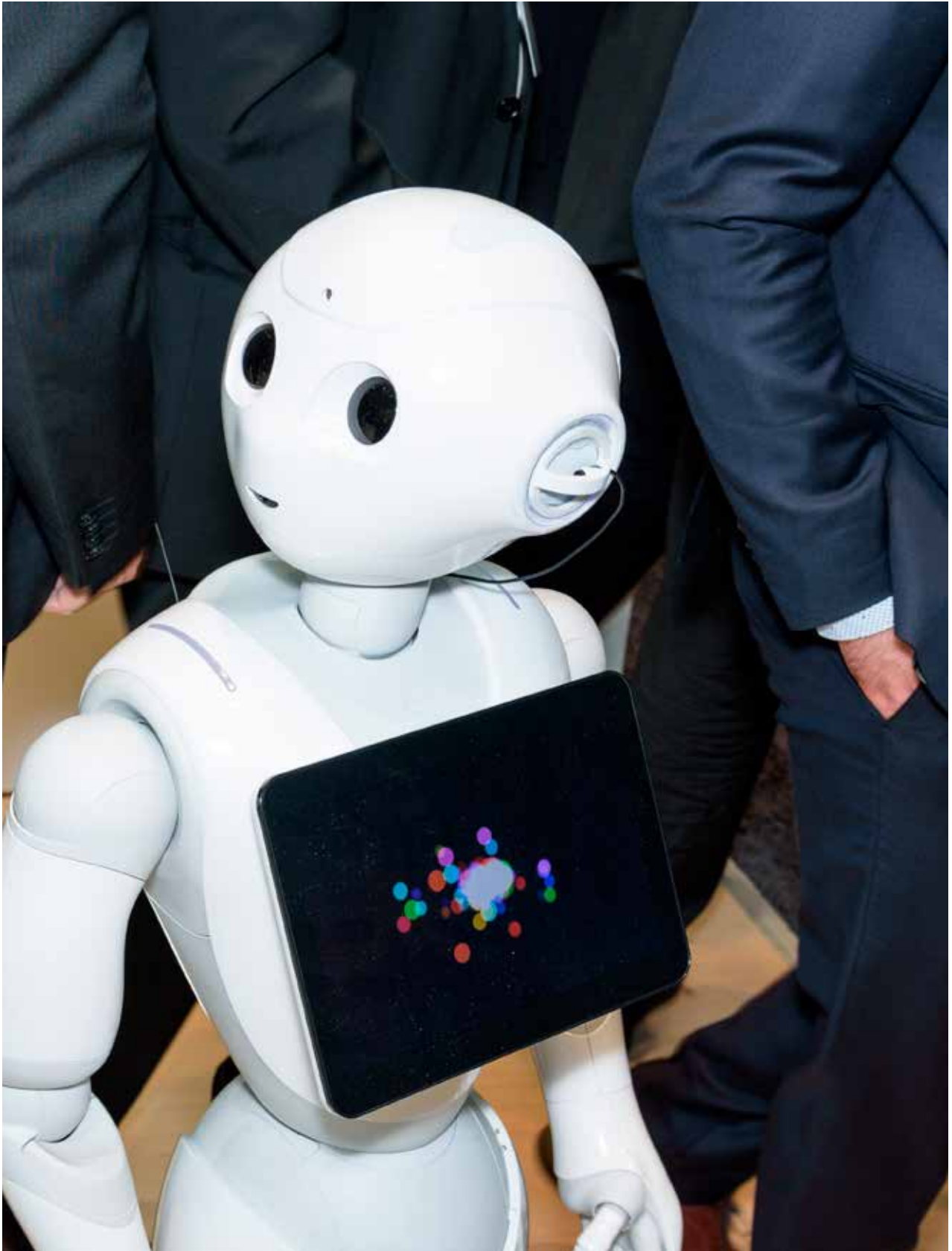
Dit alles om een beweging op gang te brengen die stimuleert dat de provincie als overheidsorganisatie:

- dienstverlenend is naar burgers (denk bv. aan elektronische subsidie-aanvragen)
- slim is in haar werkwijze door gebruik te maken van technologische mogelijkheden die helpen bij het duiden van onderzoek en het maken van toekomstbestendig en effectief beleid (denk aan big data en de samenwerking met CBS) maar ook bedrijfsprocessen optimaliseert en bureaucratie doet afnemen
- bewust is en staat voor publieke waarden waarbij ook de risico's en ethische vragen die nieuwe technologie met zich mee brengen scherp zijn (denk bv. aan het creëren van een gelijk speelveld en het eigenaarschap van data)
- aan toegankelijkheid van informatie, gelijkheid tussen burgers, openbaarheid van democratische processen, cybercrime, beveiliging en privacykwesaties)¹³.
- eigentijds is en als organisatie zorgt dat het menselijk kapitaal in de organisatie competenties heeft en actief ontwikkelt die nodig zijn in de technologische vooruitgang (denk aan de 21st century skills)
- benaderbaar, zichtbaar, actief en coöperatief is en die zich beweegt in de juiste netwerken en samenwerkt waardoor ze op de hoogte is van kansen die er – beleidsbreed- liggen voor de Provincie Limburg (denk bv. aan onderwijs, arbeidsmarkt, mobiliteit, campusontwikkeling, duurzaamheid, de omgevingswet) en die een uitstekend gevoel heeft voor de noden in de Limburgse samenleving
- flexibel en inspirerend is en ruimte geeft voor experimenten van burgers en bedrijfsleven en actief communiceert over actuele zaken en nieuwe mogelijkheden
- open is en kijkt over de grenzen van de provincie heen als daar de juiste partners zitten om mee samen te werken maar ook open communiceert over de manier waarop zij digitalisering inzet
- durft heeft en visionair is door goed op de hoogte te zijn van de laatste kennis en ontwikkelingen, in scenario's gaat denken en de juiste competenties in huis heeft om dit te realiseren

Omdat de impact van digitalisering ongewis is, gaat het er vooral om dat we goed geïnformeerd zijn en blijven, experimenteren met wat werkt en niet. Aansluiting vinden bij hetgeen andere partners ontwikkelen en daarop inspringen. Denk dan bijvoorbeeld aan de ontwikkelingen in het onderwijs en bedrijfsleven (bv. het MKB en Brightlands, de agrofood sector) en in gemeenten (bv. Urban data Centers en Smart Cities). We moeten dus competenties en beleid ontwikkelen, passend bij een steeds veranderende werkelijkheid waarin samenwerken steeds belangrijker wordt.

Technologie is geen rocket science" Uit: financieel Dagblad 13 mei 2017:

Interview met internetpionier en filosoof Marleen Stikker van De Waag Society [...] "het is toch te gek voor woorden dat we onze publieke ruimte gaan aanpassen voor grote bedrijven als Google? Voordat zelfrijdende auto's hier de weg op mogen, moeten de makers ervan eerst de autoriteiten mee laten kijken onder de motorkap".

2.4 FOCUS

Bij het bepalen van de focus nemen we het advies van experts serieus; start klein en werk vanuit daar verder. Stap niet in de valkuil om alles bij de start te overzien of te willen, verknoop niet alles aan alles. Daarnaast staan digitale ontwikkelingen bekend om het effect dat ze bestaande structuren omver gooien (oftewel disruptief zijn) waardoor in toenemende mate een vervaging van sectoraal denken optreedt. De blik moet dus open zijn. Vanuit deze noties kiezen we er bewust voor om in het eerste jaar van de verkenning de focus te leggen op een beperkt aantal thema's. Daarbij spelen we in op de ontwikkelingen die de Provincie en andere belanghebbenden reeds in gang hebben gezet. Dat zijn bijvoorbeeld voor de Provincie het aanvalsplan arbeidsmarkt, de samenwerking met het CBS, de ICT programma's voor het onderwijs, ontwikkelingen op de Brightlands campussen waaronder de Smart Services Campus, de mobiliteitsvisie, de nieuwe omgevingswet etc. Ook sluiten we aan bij de onderwerpen die in de moties Kuntzelaers en Vaessen zijn genoemd.

Een voorbeeld van een sectorale verkenning die vanuit de Provincie reeds in gang is gezet wordt benoemd in het rapport "agrofoodcomplex Limburg" dat in oktober 2017 in opdracht van de Provincie is gemaakt en waarin een analyse is gemaakt van innovatieve bedrijven in de sector. Beschreven wordt dat de zoektocht naar interessante bedrijven al is ingezet door programma's zoals Limburg Makers en nu ook verder wordt opgepakt in het kader van de ontwikkeling van Brightlands Campus Greenport Venlo.

Welke onderzoeken, initiatieven en vraagstukken er nog meer spelen in Limburg is onderdeel van de verkenning en zal in de eerste helft van 2018 scherper worden door gesprekken met belanghebbenden, experts en unusual suspects. Van daaruit ontstaat een scherpere focus.

Maar we kiezen er bewust voor om aan de voorkant niet met een vastomlijnde indeling te werken omdat we niet alleen willen kijken vanuit een provinciale overheidsbril. We willen de prioritaire lijnen juist ontdekken door andere perspectieven te betrekken in de verkenning naar de kansen en risico's van digitalisering voor de Limburgse samenleving.

Digitalisering en ambitie Het voorbeeld Estland

Uit: Financieel Dagblad 29.10.2017

Estland is sinds 1 juli voorzitter van de Raad van de Europese Unie. Ideale gelegenheid voor het land om zich te etaleren als voorloper op het gebied van digitalisering. In Tallinn zijn ambtenaren, technologiebedrijven en medici uit andere lidstaten neergestreken om zich te laten bijpraten over de mogelijkheden in de zorg. Aaviksoo legt uit dat onder zijn auspiciën alle zorgverleners hebben ingestemd met de uitwisseling van gegevens. Een hele prestatie, vindt hij zelf, voor de soms behoorlijk conservatieve zorgwereld.

Het succesverhaal van digitaal Estland rust op drie pijlers: de verplichte digitale identiteitskaart, een vetorecht dat elke inwoner over het gebruik van zijn eigen data kan uitspreken en een IT-communicatiesysteem genaamd X-road. Dat laatste stelt overheidsinstellingen, verzekeraars en burgers in staat om naadloos met elkaar te communiceren. 'De patiënt heeft een opt-out in verschillende gradaties', legt Aaviksoo uit. 'Je kunt je mentale zorggeschiedenis afschermen, of een nieuwe huisarts pas na de eerste twee bezoeken toegang geven.' Gemiddeld is slechts 0,6% van de dossiers afgeschermd, maar de mogelijkheid om het te kunnen doen is cruciaal. Zo blijft de burger baas over zijn data.

Misbruik is bijzonder lastig, omdat je alarm kunt slaan als iemand zonder toestemming je gegevens bekijkt. Zorgverzekeraars hebben bijvoorbeeld alleen toegang tot gegevens die betrekking hebben op betalingen, niet het volledige medische dossier.

3 Proces- acties- randvoorwaarde

3.1 PROCES

We willen een interactief proces inrichten waarbij we vertrekken vanuit onze ambitie. We hebben daarbij een aantal voorwaarden:

- samenwerken met experts in het veld (Onderwijs, Overheden en Ondernemers) én unusual suspects door te werken met een denktank die van samenstelling wisselt.
- inzetten op cross-sectorale samenwerking
- constante reflectie op ontwikkelingen organiseren en daaruit acties destilleren
- bewustwording en agendering van ethische kwesties bij nieuwe ontwikkelingen
- data gedreven beleidsontwikkeling verkennen

Omdat we een open verkenning starten formuleren we niet in stellige oplossingen en sluiten we aan de voorkant geen onderwerpen uit. Wel willen we aan het einde van 2018 duidelijk hebben waar de nieuwe provinciale coalitie mee aan de slag kan. Daarnaast ontdekken we gaandeweg of er zaken spelen die direct de aandacht verdienen van het provinciaal bestuur. De verkenning krijgt vorm door toe te werken naar een substantieel programma waardoor alle kleinere initiatieven op verschillende niveaus leiden tot een nieuwe manier van werken, waar tijd en ruimte is om te experimenteren en te ontwikkelen. En als er urgente zaken zijn worden die meteen aangepakt. Belangrijk is om dit programma niet ‘van de overheid’ te maken maar van iedereen en te zorgen voor actieve betrokkenheid en vertrouwen vanuit de overheid.

Vanuit Provinciale Staten is er een werkgroep ingericht waarin vijf Statenleden via hun vertegenwoordigende rol nog eens extra voeling houden met de samenleving en de opgaven die daar liggen. Deze werkgroep adresseert actuele kwesties en agendeert deze zodat de beweging die we voorstaan levendig en actief blijft. Binnen Gedeputeerde Staten is de portefeuillehouder digitalisering verantwoordelijk voor het proces. Hij bewaakt de voortgang van het proces en vervult namens het college van GS een ambassadeursrol voor het thema. Provinciale Staten worden actief geïnformeerd over de voortgang. In de voorjaarsnota 2019 wordt een eerste opbrengst van het proces toegelicht.

3.2 ACTIES

Eerste helft 2018

- Vormgeven en opstarten verkenningproces binnen en buiten de organisatie en samenwerking met o.a. de Brightlands Smart Services Campus en initiatieven als de Brightlands innovationfactory.
- Samenwerking starten met de Universiteit Maastricht en het proces “digitale samenleving”
- Aanhaken op bestaande initiatieven in Limburg zoals bijvoorbeeld Qeske in Kerkrade en daarbuiten (we hoeven niet zelf het wiel uit te vinden als het al bestaat, we moeten het wel kennen).
- Onderzoek van o.a. ROA Universiteit Maastricht inzake arbeidsmarkt 2020 betrekken bij motie 2331 Kuntzelaers
- In de organisatie uitvoeren motie 2359 Vaessen
- Communicatieplan van de verkenning opstellen en evt. incl. multimedia bewustwordingscampagne
- Reeks inspiratiesessies rondom nieuwe technologie voor ambtenaren en bestuur i.s.m. andere inspirerende partners
- Betrekken van interregprojecten zoals TRAIN4SmartServices bij onderwijsvernieuwing en de relatie tussen onderwijs en de campussen
- Werkbezoeken in binnen- en buitenland voor inspirerende voorbeelden
- Aansluiting bij o.a. de Drie Digitale Dagen (oktober) van gemeente Heerlen en een mogelijke upgrade van het event via actieve betrokkenheid van de Provincie Limburg, ook in relatie tot motie 2331 Kuntzelaers

Verder in 2018: verkennen van

- De 21st century skills via intern opleidingstraject/ samen aanbieden met partners
- Landelijke en Europese netwerken en platforms en actief vertegenwoordigd zijn
- De opzet van een regionaal centrum voor de 21ste eeuw samen met partners
- De inrichting van een eigentijdse werkplek in het provinciegebouw, open voor studenten, bedrijfsleven etc.
- Personeelsbeleid
 - Competentie-ontwikkeling 21st century skills
 - Expertise technologie
 - Efficiency werkprocessen (Vb. emailverkeer beperken)
 - Gezonde mix tussen ervaring en nieuwe skills (jong en oud)
- Mogelijkheid tot het oprichten van een ethische commissie bij digitale vraagstukken
- Data-gedreven beleidsontwikkeling en inwinnen advies van experts
- Uitwisseling ambtenaren met bedrijven en instellingen in de digitale wereld met het actief opzoeken van elkaars werkplekken

2019

- Herijking “digitale samenleving” in PS en aanbieden opbrengsten van de verkenning voor de nieuwe coalitieperiode.

3.3 RANDVOORWAARDE

Voor de verkenningsfase is een bedrag van € 250.000,- nodig. Dit wordt besteed aan de hiervoor opgesomde acties voor 2018 en 2019. Dat zegt verder nog niets over de benodigde middelen die uit de verkenning voortkomen. Dat wordt in de verkenningsfase gekwantificeerd en inzet voor de nieuwe bestuursperiode 2019-2022.

De meeste middelen zijn nodig voor het vormen van een interdisciplinair project- team en het organiseren van expertise. Daarbij zoeken we actief de samenwerking met externe partners. Dit drukt niet per sé op het projectbudget maar vergt vooral een prioritering van in te zetten menskracht breed in de organisatie en een slim gebruik van bestaande netwerken.

Parallel aan het beschreven proces wordt momenteel al ingezet op het optimaliseren van de digitale infrastructuur via de aanleg van snel internet voor de buitengebieden in onze provincie. Dat wordt immers als een harde voorwaarde gezien voor een verdergaande digitalisering. De hiervoor benodigde middelen worden via een apart traject verkend.

4 Samenvatting

De Provincie Limburg wil samen met partners voorop lopen in de digitale samenleving. We willen dat Limburg de vruchten plukt van nieuwe technologische mogelijkheden én anticipeert op veranderingen als gevolg ervan. Daarnaast streeft de Provincie Limburg als organisatie naar een optimale dienstverlening door de toepassing van technologie.

Met die ambitie in de hand streven we naar een proces dat de impact van digitalisering bij de Provincie Limburg permanent en levendig op de agenda zet waarbij bestuur en organisatie constructief en kritisch met overheden, ondernemers, onderwijsinstellingen en unusual suspects in gesprek zijn over belangen in de Limburgse samenleving. Daarbij is er aandacht voor mensen met een grotere afstand tot de digitale wereld.

De verkenning krijgt vorm door toe te werken naar een substantieel programma waardoor alle kleinere initiatieven op verschillende niveaus leiden tot een nieuwe manier van werken, waar tijd en ruimte is om te experimenteren en te ontwikkelen. En als er urgente zaken zijn worden die meteen aangepakt. Belangrijk is om dit programma niet 'van de overheid' te maken, maar van iedereen en te zorgen voor actieve betrokkenheid en vertrouwen vanuit de overheid. Aan het einde van deze coalitieperiode in 2019 ligt er dan een pakket aan kennis en ideeën waarmee de nieuwe coalitie aan de slag kan en dat helpt om toekomstig beleid vorm te geven. Tot slot kunnen er tijdens de verkenning kansen voorbij komen die direct actie vragen van de Provincie.

Hiermee wordt tegelijkertijd tegemoet gekomen aan de moties Kuntzelaers 2331 en de motie Vaessen 2359 waarin Gedeputeerde Staten – kortgezegd - worden opgeroepen om aandacht te besteden aan de effecten van digitalisering in de maatschappij (en arbeidsmarkt). De concrete uitwerking van beide moties neemt Gedeputeerde Staten in de eerste helft van 2018 ter hand.

Bijlage 1

motie 2331 Kuntzelaers d.d. 7 juli 2017 inzake robotisering en digitalisering

Ingediend in de vergadering van Provinciale Staten van 6 en 7 juli 2017

Gewijzigde motie 2331

Motie Robotisering en Digitalisering

Provinciale Staten van Limburg in vergadering bijeen op 7 juli 2017,

Constateernde het feit dat:

- De robotisering en digitalisering van de Limburgse samenleving grote impact heeft op de Limburgse arbeidsmarkt en economie.
- Op 18 februari 2017 er een brandbrief is gestuurd aan alle politieke partijen door 20 hoogleraren op het gebied van robotisering en arbeidsmarkt, die de politiek oproepen om visie te ontwikkelen op het gebied van robotisering en digitalisering van de samenleving.
- Zowel VNO-NCW als de vakbonden FNV en CNV hun grote zorgen uitspreken over het gebrek aan politieke aandacht voor dit onderwerp.
- Dat robotisering en digitalisering zowel kansen als bedreigingen met zich meebrengen.

Overwegende dat:

- De provincie Limburg miljoenen investeert in het versterken van haar economische ontwikkelingen en het weerbaarder maken van haar arbeidsmarkt.
- De Limburgse topsectoren bij de mondiale top willen behoren.
- Het van groot belang is dat provinciale en lokale overheden substantiële kennis en ervaring op doen om het beleid voor de toekomst te kunnen bepalen.
- Er op de Brightlandscampussen al veel kennis aanwezig is op het gebied van robotisering en digitalisering.

Roepen GS op:

- Samen met Universiteit, Hogescholen en bedrijfsleven onderzoek te doen naar de effecten van robotisering en digitalisering op de Limburgse samenleving en arbeidsmarkt.
- Per provinciaal beleidsterrein een analyse te maken van de kansen en bedreigingen, door robotisering en digitalisering, met name op het gebied van arbeidsmarkt.
- Een totaalvisie te ontwikkelen op het gebied van robotisering en digitalisering en deze toe te voegen aan de Limburgagenda.
- Een werkgroep te vormen binnen PS met als doel de ontwikkelingen rondom robotisering en digitalisering continu te blijven monitoren en onder de aandacht te houden bij het maken van nieuw beleid.
- Burgers te informeren, het bedrijfsleven te inspireren en het openbaar bestuur te activeren als het gaat om robotisering en digitalisering. Bijvoorbeeld door een meerdaags evenement te organiseren dat de toekomstige effecten van robotisering en digitalisering op de samenleving of op een specifieke Limburgse topsector laat zien. Dit alles te doen in samenwerking met een werkgroep Robotisering en Digitalisering van PS.

PvdA

D66

VVD

Jasper Kuntzelaers

Leon Vaessen

Joost van den Akker

SP

50PLUS

CDA

Bram Schaminée

Henk van der Linden

Josephine Dols-Knegtering

Motie 2359

Motie integrale verankering digitalisering in Provinciaal beleid

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constaterende dat:

- de digitalisering van de samenleving in hoog tempo vorm krijgt en dat deze naast risico's ook veel kansen biedt voor ontwikkelingen op alle mogelijke terreinen die invloed op hebben op het dagelijkse leven van burgers;
- Provinciale Staten op 7 juli 2017 de motie 2331 Kuntzelaers c.s. inzake robotisering en digitalisering hebben aangenomen en daarmee de effecten van digitalisering op de arbeidsmarkt hebben onderkend;

Overwegende dat:

- Provinciale Staten een werkgroep Robotisering heeft ingericht om de effecten van digitalisering en robotisering op de arbeidsmarkt te onderzoeken;
- Gedeputeerde Staten in de uitwerking van de motie 2331 Kuntzelaers c.s. een digitale agenda opneemt voor de Provincie Limburg;
- de bovengenoemde acties van Provinciale en Gedeputeerde Staten moeten leiden tot meer inzicht in de relevante ontwikkelingen en het belang ervan voor de toekomst van Limburg;
- digitalisering niet alleen arbeidsmarkt-effecten heeft, maar in de breedte van beleid effect heeft, onder andere op gezondheid, onderwijs, regionale economie, ruimtelijke ordening, onderwijs, duurzaamheid, cultuur en erfgoed, Openbaar Vervoer en (smart) mobility;
- er nog onvoldoende besef van urgentie in Limburg is voor de kansen en belemmeringen van digitalisering en de snelheid waarmee de ontwikkelingen onze samenleving in de breedte zullen gaan beïnvloeden;
- het in relatie tot de snelheid van disruptieve verandering onvermijdelijk is dat met directe ingang op ieder beleidsterrein waarop de Provincie Limburg investeert/verantwoordelijk is/bevoegdheden heeft, gevolgen van digitalisering integraal onderdeel moeten uitmaken van besluitvorming;

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- bij toekomstig beleid middels een digitaliseringsparagraaf inzicht te geven in de verwachte gevolgen van digitalisering op dit beleidsterrein en de kansen en risico's die het biedt;
- bij bevoegdheden van de Provincie, zoals bij vaststelling van verordeningen betreffende de openbare ruimte, het uitwerken van de openbaar vervoer concessie, provinciaal wegbeheer waar mogelijk de relevante ontwikkelingen en gevolgen van digitalisering te schetsen en op te nemen in een digitale paragraaf;
- bij de uitvoering en kaderstelling met betrekking tot Provinciale bevoegdheden die digitale implicaties hebben, zoals bij de invoering van de nieuwe omgevingswet, de zorgvuldige omgang met data van en door burgers en kansen en risico's te adresseren in een paragraaf 'verantwoorde omgang met data en digitale gegevens'
- het format Statenvoorstel aan te vullen met een extra 'Digitaliseringparagraaf'

En gaan over tot de orde van de dag.

Leon Vaessen D66	Jasper Kuntzelaers PvdA	Frans Heldens CDA	Bram Schaminée SP	Joost van den Akker VVD
---------------------	----------------------------	----------------------	----------------------	----------------------------

Andy Rossel Groenlinks	Pascale Plusquin Partij voor de Dieren	Henk van der Linden 50PLUS
---------------------------	---	-------------------------------

Bijlage 3

Overheid: Digitale agenda's EU, Rijk, IPO en VNG

Wat doet de EU?

De Europese Unie (EU) heeft in 2015 de Europa 2020 strategie gelanceerd waar digitalisering ook een onderdeel van is. Deze strategie bestaat uit zeven onderdelen die de doelen van de EU vaststelt voor de komende jaren. De hoofdmissie van deze strategie is om een Digital Single Market (DSM) te creëren. De zeven onderdelen zijn: 1) het bereiken van een DSM, 2) het verbeteren van de interoperabiliteit en normen, 3) het versterken van de digitale veiligheid en vertrouwen, 4) het promoten van super snel internet bereik voor iedereen, 5) investeren in onderzoek en innovatie, 6) het bevorderen van digitale geletterdheid, vaardigheden en inclusie, 7) ICT-geactiveerde voordelen voor de Europese samenleving. De Digital Single Market valt onder het directoraat-generaal Communicatienetwerken en de focus ligt op de potentie van digitale data. Via de DSM zouden data optimaal bereikbaar moeten worden voor alle stakeholders. DSM heeft drie verschillende aspecten: 1) Toegang tot data: voor zowel consumenten als bedrijven als het gaat om digitale goederen en diensten, 2) omgeving: goede condities en een gelijk speelveld creëren voor het laten bloeien van digitale netwerken en innovatieve diensten, en 3) economie en maatschappij: het maximale uit de groei potentie van de digitale economie halen.

Verder werkt de EU nu ook aan Building a European Data Economy waarmee de EU aandacht besteedt aan wetgeving die bij het vrij verkeer van data nodig is. Ook wordt de ongelijke toegang tot data aangepakt. Voorstellen voor nieuwe wetgeving worden deze herfst en in het voorjaar van 2018 geïmplementeerd.¹⁴

Aankomende DSM acties van de EU

Wat doet het Rijk?

Binnen het Rijk valt dit onderwerp onder het ministerie van Economische Zaken (EZ), directie Regeldruk en ICT-beleid. Volgens de 'Digitale Agenda: vernieuwen, vertrouwen, versnellen' van EZ stimuleert het Rijk de digitalisering op 5 gebieden: 1) digitalisering van sectoren (industrie, zorg, energie, mobiliteit), 2) onderwijs, kennis en innovatie (ICT-opleidingen), 3) snelle en open infrastructuur (5G-technologie voor betrouwbare vaste mobiele netwerken), 4) veiligheid en vertrouwen (cybercrime en digitale veiligheid), en tenslotte 5) ruimte voor ondernemers (minder regels).¹⁵

Het nieuwe regeerakkoord geeft aan dat het kabinet een ambitieuze en brede agenda ontwikkelt voor de verder digitalisering van het openbaar bestuur op alle niveaus. Overheids communicatie moet ook in de toekomst digitaal kunnen op een veilige, snelle en goedkope manier. Provincies worden gestimuleerd om data nog meer openbaar te maken en om digitaliseren van de dienstverlening te bevorderen. Er komt geen extra geld voor het digitaal stelsel van de omgevingswet. Wel wordt er volgens de Miljoenennota 26 miljoen euro vrijgemaakt voor cyberveiligheid.

Wat doen de gemeenten?

De gemeenten hebben samen een Digitale Agenda 2020 gecreëerd¹⁶. Hierin staat dat ze:

- meer data-gedreven willen gaan werken
- de gemeenschappelijke infrastructuur willen optimaliseren
- meer samen willen organiseren
- dienstverlening voor de inwoners en ondernemers willen verbeteren
- innovatie en onderzoek verder willen brengen.

Gemeenten krijgen ook te maken met landelijke en provinciale wet- en regelgeving (Omgevingswet, Generieke Digitale Infrastructuur), innovaties (blockchain, zelfrijdende voertuigen, 3D printen), maatschappelijke trends (meer ondernemerschap, vergrijzing, individualisering) en hogere verwachting omtrent digitale dienstverlening. Ook zijn sommige gemeenten begonnen aan Urban Data Centers (UDC) in samenwerking met het CBS, waaronder Venlo en Heerlen (waarbij ook gemeenten Maastricht en Sittard-Geleen meedoen).

Eindnoten

- 1 De termen digitalisering, nieuwe technologie en vierde industriële revolutie worden vaak door elkaar gebruikt. Maar duidelijk is dat toepassing van digitale technologieën (big data, artificiële intelligentie, 3D printen, cloud storage en cloud computing, the internet of things, lerende machines en (mobiele) robots) wereldwijd leidt tot ingrijpende veranderingen in de samenleving en ook grote gevolgen heeft voor de economie, arbeidsmarkt en de werkgelegenheid (SER verkenning Mens en Technologie oktober 2016).
- 2 <https://nos.nl/artikel/2203195-jeugd-is-de-hele-dag-online-maar-kan-informatie-moeilijk-beoordelen.html> Uit cijfers van de Monitor Jeugd en Media 2017 van Kennisnet blijkt dat Jongeren vaak denken dat zij online de weg wel weten en websites prima kunnen beoordelen. In de praktijk blijkt dat zij dit toch minder goed kunnen. Zo is minder dan de helft van alle leerlingen in staat informatie op websites kritisch te beoordelen.
- 3 <http://www.vsnu.nl/digitalesamenleving>
- 4 <https://fd.nl/economie-politiek/1192014/hoogleraar-mazzucato-maakt-van-elke-stille-ambtenaar-een-zelfverzekerde-durfinvesteerder>
- 5 <https://www.nesta.org.uk/>
- 6 Via de VNG : <https://vng.nl/digitale-agenda-2020>
- 7 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-scoreboard>: Nederland staat op de 4e plaats in de Digital Economy and Society Index van de EU. We scoren de 1e plek als het gaat om connectiviteit. Op het vlak van de digitalisering van overheidsdiensten zijn we een van de meest gevorderde EU-landen. Gebruik van technologie door bedrijven kan nog verbeterd worden, hoewel we wel boven het EU-gemiddelde scoren.
- 8 <https://www.digicommissaris.nl/digicommissaris>
- 9 <https://www.volkskrant.nl/politiek/te-veel-partijen-onzichtbare-politici-en-digitale-beïnvloeding-zo-is-onze-politiek-kwetsbaar~a4522320/>
- 10 <https://www.bnr.nl/nieuws/technologie/10332487/digitalisering-gemeentes-schiet-niet-op>).
- 11 <http://www.rli.nl/publicaties/2017/publicatie/technologie-op-waarde-schatten-een-handreiking>; In 'Verkenning technologische innovaties in de leefomgeving' (Rli, 2015) zijn conclusies getrokken over de belangrijkste beleidsvragen die samenhangen met technologische innovaties in de leefomgeving. Voor deze handreiking zijn de volgende conclusies relevant:
 - Technologieën veranderen maatschappelijke verhoudingen door marktverschuivingen, door vorming van nieuwe economische sectoren of door veranderingen in productieketens.
 - De gevolgen van technologie worden op de korte termijn meestal overschat, maar op de langere termijn juist onderschat.
 - Technologie wordt voor een belangrijk deel gevoed door maatschappelijke waarden en door opgaven en behoeften in de samenleving. Maar andersom beïnvloedt technologie ook sociale en morele waarden in de samenleving. Tegelijkertijd veranderen door het gebruik van technologie waarden van mensen en het belang dat ze eraan hechten
- 12 <https://www.open-overheid.nl/interview/marleen-stikker>

- 13 Uit de platformsamenleving (van Dijck, Poell & de Waal, 2016, p. 138,139] voorbeelden van publieke waarden zijn toegankelijkheid van informatie, gelijkheid tussen burgers, openbaarheid van democratische processen, vrijheid van expressie en controle over datastromen, het eerlijk verdelen van kosten voor collectieve diensten, het voorkomen van uitbuiting of discriminatie, het duurzaam gebruik van hulpbronnen of directe tot informatie en nieuws.
- 14 Bron: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/europe-2020-strategy>
- 15 Ministerie van Economische Zaken. (2016) Digitale Agenda: vernieuwen, vertrouwen, versnellen.
- 16 Website DA 2020: <https://www.da2020.nl/>

www.limburg.nl